

**MORA
KOMMUN**

Reviderad efter KF beslut 25 mars 2024

LANDSBYGDSPROGRAM FÖR MORA KOMMUN 2024 - 2030

Fastställt	Kommunfullmäktige 2024-03-25-§ 33
Reviderad	-
Produktion	Kommunstyrelseförvaltningen
Dnr	KS 2024/49

Innehåll

Sammanfattning	4
Inledning	4
Syfte	4
Mål	5
Strategiskt mål för landsbygdsutvecklingen utifrån "Hållbara Mora"	5
Vision/Målbild	6
Ansvar	6
Landsbygdens roll i kommunen	6
Definition och geografisk avgränsning	7
Strategiska fokusområden för landsbygdsutveckling	8
Befolkning	8
1. Barn och unga	8
2. Jämställd arbetsmarknad för landsbygden	9
3. Försörjning, transport och infrastruktur	9
4. Kommersiell service	9
5. Främjande av företagande	9
6. Kommunal service	10
7. Fysisk samhällsplanering	10
Uppföljning	10
Indikatorer för landsbygdsutveckling	10
Finansiering	11

Sammanfattning

Landsbygdsprogrammet anger Mora kommuns långsiktiga avsikter i landsbygdsarbetet fram till 2030.

Programmet ska ses som ett verktyg för att förankra landsbygdsperspektivet i det kommunala dagliga arbetet. Det är ett program att utgå ifrån vid framtagande av andra strategiska dokument.

Landsbygdsprogrammet utgår från Strategi "Hållbara Mora". Där finns en målbild som beskriver Mora 2030. En del av målbilden gäller antal kommuninvånare. Landsbygdsprogrammet ska bidra till det målet genom att erbjuda en attraktiv landsbygd som ett hållbart boendialternativ. Att erbjuda en mångfald av olika boendemiljöer inom kommunen stärker på sikt målet om en ökad befolkning i kommunen. Det ska ske genom att kommunens medborgare ges likvärdiga möjligheter att bo i hela kommunen. Här behövs både åtgärder som främjar företagande, tillväxt och sysselsättning såväl som likvärdig kommunal service.

För att upprätthålla kommersiell och kommunal service behöver kommunens befolkningsunderlag öka. Visionen i "Hållbara Mora" är att 2030 finns det minst 22 000 invånare. För att uppnå målet med ökad befolkning behöver kommunen arbeta med strategiska fokusområden.

Strategiska fokusområden:

- Barn och unga
- Jämställd arbetsmarknad
- Försörjning, transporter och infrastruktur
- Kommersiell service
- Främjande av företagande
- Kommunal service
- Fysisk samhällsplanering

I programmet definieras Moras landsbygd på en karta. Kartan kan användas av kommunens förvaltningar för att motivera särskilda insatser som bidrar till mer likvärdiga möjligheter.

Kommunstyrelseförvaltningen ska årligen upprätta en handlingsplan där de konkreta aktiviteterna som främjar företagande, tillväxt och sysselsättning på landsbygden planeras. Aktiviteterna ska kunna kopplas till målet fler kommuninvånare. Kommunstyrelseförvaltningen har ansvar för Landsbygdsprogrammet som dokument och landsbygdsutvecklande aktiviteter ska göras i kommunens samtliga förvaltningar.

Inledning

Syfte

Förutsättningarna för att leva, bo och verka på landsbygd jämfört med tätort skiljer sig åt. Det är också olika förutsättningarna, möjligheter och utmaningar mellan olika platser på landsbygden. Skillnaderna ska beaktas inför att förslag och beslut inom den kommunala organisationen ska fattas. På samma sätt är det olika förutsättningar att ge offentlig och kommersiell service mellan olika platser. Ändå gäller kommunallagens krav på likställighet i hela kommunen. För att uppfylla kommunallagen och ge mera likvärdiga möjligheter behöver kommunen vidta

kompenserande och kompletterande åtgärder som ibland kräver nytänkande. **Landsbygdsprogrammets syfte är att trots olika förutsättningar ge kommunens medborgare likvärdiga möjligheter och att bidra till hela Moras attraktionskraft.**

Mål

Landsbygdsprogrammets övergripande mål och bidrag till målbilden "Hållbara Mora" är att skapa förutsättningar för goda livsbetingelser och attraktiva boendemiljöer utanför tätorten, för att därigenom behålla eller öka befolkningen/skatteunderlaget i hela kommunen.

Vid varje aktivitet som föreslås bör nedanstående frågor ställas:

- **Kommer någon flytta ut på grund av detta?**
- **Kommer någon att flytta in tack vare detta?**
- **Kommer någon att stanna kvar tacka vare detta?**

Beroende på vilka svar man får på dessa frågor väljer Mora kommun ut vilka aktiviteter kommunen ska göra med hänvisning till landsbygdsprogrammet.

Strategiskt mål för landsbygdsutvecklingen utifrån "Hållbara Mora"

I "Hållbara Mora" finns flera strategiska mål som gäller hela Mora och ett av de strategiska målen knyter särskilt tydligt an till Landsbygdsprogrammet.

Det strategiska målet är: **"I Mora ska alla ges möjlighet att uppleva god livskvalitet".**

Ett utvecklingsområde kopplat det strategiska målet är **"Bidra till hälsofrämjande och hållbara miljöer för alla".**

Det innebär att:

Ortens unika kvaliteter bidrar till livskvalitet och en attraktiv plats, exempelvis olika former av mötesplatser, närhet till kultur- och friluftsliv, bra luftkvalitet, låga bullernivåer, biologisk mångfald och goda gång- och cykelmöjligheter. En mängd initiativ tas av olika aktörer för att öka Moras attraktionskraft. Platsens attraktivitet kan underlätta företagets behov av arbetskraft och kompetens. Hållbar samhällsutveckling är därför avgörande både för människors livskvalitet och för planetens välmående.

Ett insatsområde för att uppnå detta är att genom delaktighet:

- Möjliggöra och stärka barns och ungas delaktighet och perspektiv i samhällsutveckling.
- Bidra till mötesplatser för att främja gemenskap hos äldre.
- Fortsatt systematiskt arbete kring landsbygdsfrågor.
- Bidra med aktiva åtgärder inom kommunens verksamheter för att främja jämlika villkor.

Ett insatsområde för att uppnå detta är att genom planering och drift:

- Säkerställa hållbar utveckling av bostadsområden, gång- och cykelvägar, kommunala lokaler, anläggningar och friluftsområden – attraktivt, funktionellt, flexibelt, tillgängligt, säkert och resurseffektivt.

Vision/Målbild

MÅLBILD 2030 HÅLLBARA MORA

– STÄRKT SOCIAL, EKONOMISK OCH MILJÖMÄSSIG HÅLLBARHET

Året är 2030. Hela kommunen har utvecklats och i Mora bor nu 22 000 invånare, varav drygt hälften bor i tätorten. Mora erbjuder en genuin, aktiv, välkomnande och vacker livsmiljö med goda förutsättningar att leva, bo och verka genom hela livet. Genom platsvarumärket har Moras egna särdrag lyfts fram och bidragit till att öka attraktionskraften. Vi har goda boendemiljöer som lockar nya invånare till Mora, där de hittar möjligheter att kombinera ett tryggt och aktivt liv med arbete. Föreningslivet är rikt, öppet för alla och fyller en viktig funktion i samhället. Det finns olika slag av bostäder och många bor i egna småhus. Goda kommunikationer och ny teknik skapar frihet att välja Mora som bostadsort och ett liv nära naturen på en vacker och tilltalande plats, trots att arbetsplatsen kanske ligger långt därifrån. Digitala tjänster är väl integrerade i vardagslivet. Viss fritidshusbebyggelse är omvandlad till åretruntbostäder eller säsonsboende, vilket gör det möjligt att upprätthålla service på landsbygden. I planeringssammanhang prioriteras rörlighet till fots och per cykel, och därför är det nu många Morabor som möts i mellanrummen på gator, torg och i grönområden på väg till skola, arbete och för att handla. Vinsterna är många, förbättrad folkhälsa, trygga och attraktiva miljöer, förbättrad luftkvalitet och minskat buller. Tack vare energieffektivisering, elektrifiering av transportsektorn, förnybar energi och energilagring minskar behovet av de fossila energikällorna i snabb takt och Mora är en klimatneutral och fossiloberoende kommun senast 2045. I hållbara Mora är livsmedelsproducenterna hjältar och bidrar till ett öppet och levande kulturlandskap. Bra mat är enligt konsumenterna giftfri och säker, näringsriktig, närodlat och hållbart producerad.

Ansvar

Det övergripande ansvaret för att förankra landsbygdsprogrammet och landsbygdsperspektivet i hela kommunen har kommunstyrelsen (KS) samt övriga nämnder. En tydlig dialog och stark förankring i hela kommunen leder till ett ökat förtroende för den kommunala organisationen och de folkvalda politikerna.

Programmet ska ses som ett verktyg för att förankra landsbygdsperspektivet i det kommunala dagliga arbetet. Det är ett program att utgå ifrån vid framtagande av andra strategiska dokument. Efter tre år (2027) ska landsbygdsprogrammet utvärderas och vid behov omarbetas.

Landsbygdens roll i kommunen

Mora kommun spänner över ett stort geografiskt område där 37 procent (2021) av invånarna bor i de olika landsbygderna. Historia, kultur och natur gör hela kommunen attraktivt med olika boendemiljöer och som turistmål. Landsbygdernas resurser behövs för att hela samhället ska kunna fungera och bidra till ekonomisk utveckling och fritidsaktiviteter. Med Landsbygdsprogrammet betonas vikten av en hållbar landsbygdsutveckling. På landsbygden finns också en hel del arbetstillfällen, både genom större företag och genom enskilda firmor men också den kommunala servicen på orterna leder till arbetstillfällen. Näringslivet är en motor och drivkraft som skapar möjligheter för hela kommunen att växa.

Definition och geografisk avgränsning

Det finns ingen nationell definition av landsbygd. Därför har Mora kommun antagits en egen definition som utgår från våra lokala förutsättningar. Vi har valt att utgå från avstånd. Landsbygd är de områden som ligger längre än 10 minuters bilfärd från centrum. Det är ungefär så långt som boende i tätort förväntar sig behöva resa för att få tillgång till service, livsmedel, drivmedel med mera. Vissa justeringar har gjorts för att inte dela byar.

Kartan med den geografiska avgränsningen av landsbygd kan användas vid prioritering av åtgärder. När åtgärder utanför tätorten övervägs bör andelen av boende på orten som berörs användas i viktningen snarare än absolut antal som berörs. Om en stor andel av de boende i en ort berörs är frågan viktig för den orten. På så vis kan man undvika att prioritera tätorten endast baserad på antal boende.

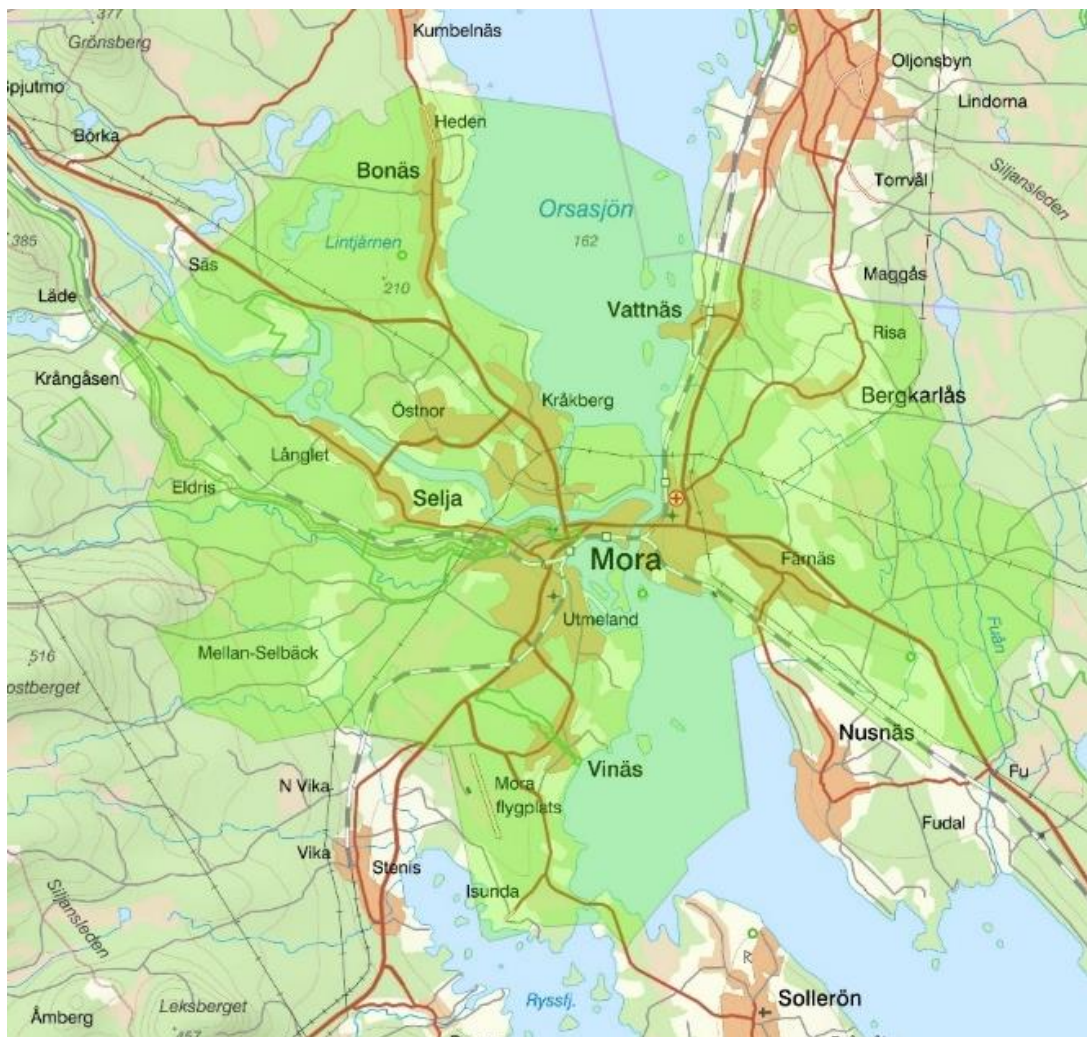

Bild till exempel: Nätverksanalysen har tagit hänsyn till hastighetsbestämmelser på vägarna¹

¹ QGIS sep 2019

Strategiska fokusområden för landsbygdsutveckling

Landsbygdsprogrammet syftar till att öka kommunens attraktivitet genom att ge likvärdiga möjligheter för boende utanför tätorten och blir ett fungerande alternativ för fler. Det ger fler valmöjligheter och ökar rekryteringsbasen för nya kommuninvånare och får fler att vilja bo kvar. Därigenom uppnås landsbygdsprogrammets mål att kommunens skatteunderlag bibehålls eller ökas.

Det finns landsbygdsutmaningar som påverkar hela kommunen, både landsbygd, tätort och människorna som bor där. Andra utmaningar gäller särskilt Moras landsbygd. Gemensamt är att boende, arbete och fritid behöver kunna fungera på ett hållbart vis för att vi ska kunna attrahera fler invånare. Programmet behandlar de områden som kommunen kan råda över och ger i vissa fall rekommendationer till andra områden, då för att de är av yttersta vikt för landsbygdens framtid. Däremot bevakar kommunen de områden och frågor som andra aktörer råder över utifrån landsbygdsprogrammet och som en intresseorganisation för medborgarna i kommunen.

Landsbygdsprogrammets intentioner ska finnas med i den årliga verksamhetsplaneringen för förvaltningarna. Byarna bidrar med lokala handlings- och utvecklingsplaner som fångar upp byarnas egna frågor. Detta i samverkan mellan kommunen och byarna genom s.k. Landsbygdsforum.

Befolkning

2021 hade Mora kommun 20 670 antal invånare varav 37 % bodde på landsbygden, enligt definitionen sid 8. För att upprätthålla kommersiell och kommunal service behöver kommunens befolkningsunderlag öka. Visionen i Hållbara Mora är att 2030 finns det minst 22 000 invånare. För att uppnå målet med ökad befolkning behöver kommunen arbeta med strategiska fokusområden.

De strategiska fokusområdena ska ses som bakgrund inför planering och underlag till beslut i den kommunala organisationen som kan röra landsbygden. Fokusområdena ska förankras i kommunens arbete för att säkerställa en hållbar och livskraftig landsbygd. Nedan presenteras de sex fokusområdena.

1. Barn och unga

Barn och ungdomsperspektivet behöver bli starkare för en hållbar landsbygdsutveckling. Det handlar om att ta tillvara kunskap om barn och unga, lyssna till deras egna röster och använda denna kunskap inför beslut. Föreställningar om att unga måste flytta från landsbygden behöver förändras. Unga behöver uppleva att de ses som en resurs av hemkommunen, och att möjligheterna till att skapa sig ett gott liv finns på hemorten². Målet är inte att hindra de som vill flytta att göra det, utan att göra valet att stanna till ett fullgott alternativ.

För barn kan en bra start i livet innebära barnomsorg nära hemmet. Idag finns möjligheten ofta via de kommunala och fristående förskolorna samt i vissa fall kommunala dagbarnvårdare. Det är viktigt att För- och grundskolenämnden tar med landsbygdsperspektivet när de planerar förskoleverksamheten utifrån nationell styrning med krav på kvalitet och likvärdighet samt ekonomiska förutsättningar. Det är också viktigt att möjligheterna till omsorg i Moras byar finns synligt på Mora kommuns hemsida så att det uppfattas som ett alternativ till att låta barnen gå i centralorten.

---

² Svensson 2017

2. Jämställd arbetsmarknad för landsbygden

En kartläggning baserad på en genomgång av offentlig statistik gjord 2013 visar att Moraborna generellt sett har ett relativt traditionellt sätt att organisera sina liv på. I undersökningen nämns det som "ett traditionellt genuskontrakt med modernistiska inslag" i jämförelse med till exempel Bergslagen som har "ett traditionellt genuskontrakt" och Jämtland och Gotland som har "ett otraditionellt kontrakt". Jämtland och Gotland är dynamiska landsbygdsområden med fler män som är offentligt anställda, fler kvinnor som är mellanchefer och fler kvinnor som är aktiva i lokalpolitiken. Här startar också fler kvinnor företag och befolkningen har blivit yngre. Näringslivet i Jämtland och Gotland liknar Mora med stora inslag av industri/tillverkning och besöksnäring. Kartläggningen som nämns ovan visar att Mora kan bli mer otraditionellt jämställt genom att arbeta för att minska inkomstskillnaden mellan män och kvinnor. Det kan ske till exempel genom att öka möjligheterna till heltidsarbete för kvinnor och bryta den könssegregerade arbetsmarknaden.

En mer jämställd arbetsmarknad ger större rekryteringsbas, då både män och kvinnor finns med. Därmed underlättas kompetensförsörjning i bristyrken. Ett samhälle som uppfattas som modernt i detta avseende är också mer attraktivt för unga människor⁴.

3. Försörjning, transport och infrastruktur

Människor behöver kunna försörja sig i hela kommunen. Det innebär att många måste resa till arbete i tätorten eller att företag på landsbygden utvecklas och nya etableras. Kommunen måste bevaka att grundläggande förutsättningar i form av samhällsservice finns eller skapas för att ge likvärdiga möjligheter både för företag och allmänhet på landsbygden. Infrastruktur i form av fungerande och bra vägar, attraktiv kollektivtrafik samt bredband är viktiga frågor för de boende i kommundelarna. Möjligheten att ta sig till service, arbete, fritidsaktiviteter och annat är en förutsättning för att ha ett välfungerande liv var människor än bor. Fungerande kollektivtrafik till och från Mora tätort, inom byarna och mellan byarna på landsbygden är den viktigaste frågan för unga som bor i byarna. Här behöver kommunen, invånare och företagen samverka för att föra fram de behov som finns och visa på nyttor av att infrastrukturens satsningar prioriteras. Kollektivtrafiken förbättrar rörligheten för alla, men är extra viktig för de som inte har tillgång till bil. Samverkan kring vägfrågor kan göras i separata Trafiksäkerhetsforum.

4. Kommersiell service

För att underlätta tillgången till kommersiell service ger kommunen ett ekonomiskt stöd på utpekade serviceorter enligt det kommunala serviceprogrammet. Stödet beskrivs i stycket om kommunalt landsbygdsstöd. Kommunen kommer också att jobba med näringslivsutveckling och företagande. Handel på nätet har möjlighet att jämna ut skillnaderna mellan stad och landsbygd. Här behöver Mora kommun arbeta för effektiva transporter utlämningsställen för paket på landsbygden.

5. Främjande av företagande

Undersökningar som gjorts visar att samhället betalar ut mer stöd till företag i tätorter än på landsbygd.⁵ Det visar att Mora kommun och företagen behöver jobba aktivt för att företagen på landsbygd ska få del av befintliga företagsstödjande strukturer på samma villkor. Exempel är företagsstödjande strukturer är ALMI, Dalarnas Science Park med flera.

---

³ Jämställdhetspraktik i W7 Dalarna, Mona Hedfelt m.fl.

⁴ Nygren/Persson 2001

⁵ Lina Bjerke, universitetslektor, Jönköpings universitet.

6. Kommunal service

För att det ska vara hållbart att bo på landsbygd behöver befolkningen ha tillgång till likvärdig kommunal service. Det gäller till exempel kultur- och fritidsutbud, skolor, barnomsorg, hemtjänst och äldreboenden på lika villkor.

När åtgärder utanför tätorten övervägs bör andelen av boende på orten som berörs användas i viktningen snarare än absolut antal som berörs. Om en stor andel av de boende i en ort berörs är frågan viktig för den orten. På så vis kan man undvika att prioritera tätorten endast baserad på antal boende.

7. Fysisk samhällsplanering

Huvudvikten i detta fokusområde bör ligga på ordinarie utbyggnad och underhåll av infrastruktur som kommunen gör och den som kommunen påverkar hos exempelvis Trafikverket. De lokala behoven kan kartläggas genom Landsbygdsforum. Denna medborgardialog fungerar bäst när den sker tillsammans med beslutberättigade i kommunorganisationen. Det kan ge snabbare återkopplingar och åtgärder. De orter som kommunen prioriterat i serviceplanen ska även prioriteras i infrastrukturutvecklingen. Det gäller till exempel vatten och avlopp, fiber, cykelbaneutbyggnad, planläggning av nya tomter och så vidare. Det finns dock lagkrav och akuta händelser som kräver att Mora kommun frångår prioriteringen.

LIS-planer (landsbygdsutveckling i strandnära lägen) ska vara en del av att skapa en attraktiv boendemiljö utanför tätorten. Till fysisk samhällsplanering räknas också infrastrukturella tjänster som till exempel kollektivtrafik och återvinningsstationer. Att erbjuda en mångfald av olika boendemiljöer inom kommunen stärker på sikt målet om ett ökat skatteunderlag i kommunen. Unga och äldre i kommunens landsbygd efterfrågar fler bostäder anpassade efter deras behov gällande storlek och kostnad.

Uppföljning

Programmet ska ses som ett verktyg för att förankra landsbygdsperspektivet i det kommunala dagliga arbetet. Det är ett program att utgå ifrån vid framtagande av andra strategiska dokument. Exempelvis kan en förvaltning välja att göra en investering i en by utanför Moras tätort för att uppfylla syfte och mål i landsbygdsprogrammet.

Efter tre år (2027) ska landsbygdsprogrammet utvärderas och vid behov omarbetas.

I programmet pekas också ut ett antal indikatorer som ska analyseras en gång vartannat år (från 2023) för att se om Mora kommunens utveckling rör sig i rätt riktning.

Indikatorer för landsbygdsutveckling

För att kunna följa utvecklingen gällande kommunens landsbygdsarbete kommer ett antal indikatorer att analyseras en gång vartannat år (från 2023) och redovisas/kommuniceras till invånarna och politiken.

1. Befolkning på Moras landsbygd uppdelat i olika byar
2. Fråga i Luppundersökning (Lokal uppföljning av ungdomspolitiken, görs vart tredje år):
"Tror du att du kommer att flytta från kommunen där du bor?"
3. Antal företag
4. Service (offentlig, kommunal och kommersiell)
5. Jämställdhet

Finansiering

Landsbygdsprogrammet finansieras genom att en årlig bygdepeng avsätts i respektive års kommunplan. Den finansieras genom kommunstyrelsens utvecklingsmedel.